

بسمه تعالی

عنوان مقاله:

ارگان/ ارجان؛ نامی چالش برانگیز در حدفاصل انتقال از عصر باستان به دوره‌ی اسلامی

نویسنده:

دکتر ابراهیم رایگانی

استادیار باستان‌شناسی دانشگاه نیشابور

e.raiygani@neyshabur.ac.ir

۰۹۱۷۹۸۷۷۵۹۲

ارگان/ارجان؛ نامی چالش برانگیز در حدفاصل انتقال از عصر باستان به دوره‌ی اسلامی

چکیده

از جمله شهرها و یا کوره (خوره)های نسبتاً واجد اهمیت و در عین حال چالش برانگیز در جنوب غرب ایران؛ واحد سیاسی-اداری موسوم به ارگان/ارجان بوده است. این منطقه که از نظر متون تاریخی و جغرافیایی اسلامی، شهری و کوره‌ای نو تأسیس در روزگار کواد/قباد اول ساسانی (۴۸۸-۴۹۶ و ۴۹۹-۵۳۱ م) به شمار می‌رود؛ بنا به شواهد باستان‌شناسی، پیشینه‌ای متفاوت از آنچه متون ارائه می‌کنند، به خود اختصاص داده است. حال پرسش اساسی در این زمینه چنین است که چرا داده‌های باستان‌شناسی (اعم از تدفین، سکه، معماری و تأسیسات شهری، سفال، سازه‌های آبی و ...) با آنچه متون تاریخی ارائه می‌کنند چندان همخوانی ندارد؟ و دیگر آنکه چرا اسامی ارائه شده در شواهد باستان‌شناسی با همدیگر و نیز اسامی ذکر شده در متون تاریخی و جغرافیایی با یکدیگر همگونی ندارد؟ پژوهش پیش‌رو حاصل مطالعات پیمایشی و استنادی نگارنده در این زمینه است و به کمک تحلیل توصیف تاریخی ارائه شده است. هدف از انجام این پژوهش، بازخوانی انتقادی متون تاریخی در پرتو داده‌های باستان‌شناختی و شبه باستان‌شناختی یک سده گذشته است و همچنین شناخت جایگاه باستانی ارگان/ارجان پیش از شروع روزگار اسلامی است. بالا رفتن نرخ تصاعدی اشتباهات در تطبیق متون تاریخی و داده‌های حاصل از فعالیت‌های باستان‌شناختی در پژوهش‌های جدید؛ انجام چنین پژوهشی را ضروری نموده است. نتیجه آنکه ارگان موجودیتی پیش‌ساسانی (و نه لزوماً عیلامی یا هخامنشی) دارد، وه-از-آمید-کواد و همچنین طاشان/ طوان می‌تواند ساختاری نسبتاً جدید در حوزه‌ی شهرسازی در کنار استقرارگاه پیش‌ساسانی باشد که در روزگار اسلامی دچار تعدیل‌های متعدد اداری-سیاسی و در نتیجه جمعیتی شده باشد و این موضوع به صورت گزینشی روی سکه‌ها و پس از آن در متون تاریخی و جغرافیایی نمود یافته است.

واژگان کلیدی: ارگان/ارجان، دوره‌ی باستان، قباد اول، متون تاریخی و جغرافیایی.